

Fire økser fra yngre stenalder

af Aksel Kristensen

Artiklens forfatter har en hel samling af oldsager, som igennem mange år er fundet på hans jord i Gærup. Her fortælles historien om fire økser fra samlingen.

Jeg vil gerne fortælle om fire ret fine flintøkser, som vi har og som sikkert er fra slutningen af jættestuetid. Jættestuetid er fra 3400 til 2800 før Kristi fødsel; altså er økserne ca. 5000 år gamle. De to første blev fundet i 1963, da min far og jeg gik og drænede.

Her må jeg forklare, hvad det vil sige at dræne en mark på gammeldags manér med greb og skovl. Udgangspunktet er selvfølgelig, at man har et jordstykke, som er vandlidende, så det er svært at dyrke forskellige afgrøder. Fordi vore marker ligger i kuperet terræn, kan der ud af bakkesiderne være trykvand, der gør det nødvendigt at dræne. Man graver så meterdybe render, der ligger parallelt med f.eks. 10 meters mellemrum. Dette arbejde slumper man ikke til.

Der graves efter en udspændt snor med greb *type nr. 1*, som stikker til 30 centimeters dybde. Efterfølgende skovles det tilbageblevne, smuldrerede jord op med en *graveskovl*. Når man har gjort det tre gange, er man 90 cm i jorden. Så graver man 10 cm mere med en smal, lidt tung *drænsfade*. Til sidst bliver der rensat op med en *trækskovl*, så grøften er pænt glat i bunden, klar til at lægge teglstensrørene ned i.

Rørene er 33 cm lange; de kan eksempelvis være 2½ tomme i diameter. Teglrørene lægges ned med en stage, der ved enden har et stykke jern vinkelret, som stikkes ind i røret. Alt udføres meget omhyggeligt, så resultatet kan blive godt.

Dengang – jeg tænker, at det unge menneske var sat til at grave de øverste lag. I hvert fald var

det min far, der i en meters dybde, med drænsfadspaden, stødte mod nogle hovedstore sten. Han opdagede ikke noget usædvanligt, men da jeg lidt efter gik forbi på kanten af grøften, så jeg, at der sammen med stenene lå to meget pæne flintøkser, som også var gravet op.

Da økserne kom hjem og var blevet vasket, var det tid at slå op i »Jeg ser på oldsager«. Her kunne jeg læse, at de hørte under den gruppe af flintøkser, der kaldes »tyknakkede og tyndbladede«. Det med det tyndbladede passede meget godt, for begge økser var kun 17 mm tykke, altså klejnere end en moderne jernøkse.

Den ene økse var af sort flint og var 17 cm lang; formen viste, at den nok i sin tid har været skæftet som *retøkse*. Den anden økse var af grå flint, den var ret smal og var 16 cm lang. Fagfolk har sagt, at det er en tværoøkse; med andre ord har den været skæftet som en skarøkse fra vor tid og har været beregnet til at udhule træting. I »Jeg ser på oldsager« kunne jeg også læse, at de to øksetyper tit blev nedlagt sammen.

De fleste oldsager, vi finder her ved ejendommen, er temmelig beskedne, f.eks. stumper af økser, skiveskrabere og flintflækker. Derfor skulle der også gå en rum tid, inden der igen dukkede noget op, som kunne måle sig med økserne fra drængrøften. Men en dag i 1965 skete der noget. Det var en sen eftermiddag ind under jul med mørkt og tykt vejr, fugt og kulde. Jeg kørte sten fra grusgraven ved fjorden til en ny markvej. Mange kræfter har der vel ikke været tilbage. Så pludselig stod jeg med

Til venstre ses de to første økser, der blev fundet ved drænarbejde. Det tredje dukkede op ved gruskørsel, og øksen længst til højre blev fundet, da der blev ledt efter oldsager.

en lille utrolig fin, tyndbladet økse i hånden. Det rene kunsthåndværk! Det er en mærkelig fornemmelse at have noget så pænt i hænderne midt i halvmørke, sjask og søle.

Øksen var kun 13 cm lang og med passende bredde; hvor bladet var tykke, målte det kun 14 mm. Farven var gulbrunlig. Man kan læse sig til, at når flint antager den farve, skyldes det, at den har ligget i nær forbindelse med okker. Da vi kom til at registrere de oldsager, vi har herfra, fik den lille økse det første nummer.

Efterhånden gik det op for mig, at der ned mod fjorden, under bakkerne, nok har boet mennesker i slutningen af jættestuetid, altså nogle hundrede år efter, at de store gravkamre »jættestuerne« var bygget. Derfor burde det heller ikke undre, at der var mere at finde det samme sted. Men man bliver nu overrasket og glædelig stemt, når det sker igen. I 2001 samlede jeg en lille spidsnakked økse op. Den var 11 cm lang og hulslebet, en rigtig ledetype for tiden. Øksen lå ved det nordøstlige hjørne af vores mark et halvt hundrede meter fra fjorden.

I de følgende par år gik Liv og jeg og kiggede efter andre ting i nærheden af det sted, hvor den spidsnakkede økse var fundet. Vi fandt en snes stumper af økser og mejsler, som vi regner med er jævn gamle med den hele økse.

Her kommer vi til noget mærkeligt. De fleste af tingene her var ildskørnede, dvs. krakelerede og gråhvidlige; det på en måde som stod der bevidst handling bag. Det var ikke noget, vi havde forstand på, men i Skalk 2001 nr. 1 kunne vi læse, at der andre steder var fundet flintsager fra midten af yngre stenalder, som også tilsyneladende var blevet svirpet på ild på en kontrolleret måde.

Her må historien foreløbig slutte. For en evighed siden har der boet nogle mennesker tæt ved. Vi har fået et kig ned til jættestuefolkene, og det er som om, de samme folk har kastet et blik frem til os.

Aksel Kristensen
Født 1941. Gårdejer i Gærup. Frivillig medhjælper ved Museet for Thy og Vester Hanherred.

Andreas Ravn

– historien om en usædvanlig gårdmand fra Øsløs

af Ingvard Jakobsen

Artiklen fortæller om en bonde, hvis virke og indflydelse satte sig synlige spor på Hannæs, og som kom til at spille en central rolle, da den grundtvigske bevægelse i sidste halvdel af 1800-tallet fik en betydelig udbredelse i Hanherred.

Midt i Øsløs by ligger en gammel gård, hvis historie kan føres tilbage til midten af 1600-tallet og som senere blev fæstegård under godset Kokkedal i Torslev sogn i Øster Hanherred, indtil den blev købt af den daværende fæster Christian Olesen ca. 1844. Ved matriklen samme år fik den nummer 16 og 4-7-3-1 i hartkorn og var dermed en af de største gårde i sognet. Den nuværende adresse er Højstrupvej 131. I 1854 blev gården overtaget af Jørgen Pedersen Ravn, der tidligere havde drevet en gård i Klim, der også var hans fødesogn. Han var gift med Inger Pedersdatter, der var født i Tømmerby. Året efter fik de sønnen Andreas Jørgensen Ravn, i daglig tale Dres Ravn, og det er primært om ham og hans liv og virke, denne lille artikel skal handle.

Jørgen Ravn var en oplyst og aktiv mand, der interesserede sig meget for, hvad der skete i det omkringliggende samfund, både åndeligt og verdsligt, og han blev kort tid efter sin ankomst til Øsløs valgt til sogneforstanderskabet for Øsløs-Vesløs-Arup kommune. Så der er nok ingen tvivl om, at faderen har spillet en stor rolle i påvirkningen af Andreas Ravns senere gøren og laden. Han gik i Øsløs Skole, der lå tæt ved hans hjem. Det var en helt ny skolebygning, der var opført i 1859. Til gengæld var læreren, Otto Himmelstrup (1805-1896), ikke helt ny, idet han havde virket som sognets enelærer siden 1834 og således også været lærer for forfatteren

Johan Skjoldborg (1861-1936), der i sine erindringer skildrer ham som en lærer fra remse-riets og udenadlærens tid, og som passede sin daglige dont, som han nu mente, det skulle gøres. En af de ting, som Skjoldborg roste ham for, var, at han ved siden af skolestuen havde indrettet et rum, »det bette kammer«, hvor der stod en lang række bøger, som eleverne fik lov til at læse i. Her stod bl.a. Ingemanns historiske romaner, Saxos Danmarkskronike og spændende rejsebeskrivelser fra hele verden, så mon ikke også den lille Andreas har suget viden til sig i »det bette kammer«.

Påvirkning fra grundtvigske præster

I 1866 kom der en ny præst til Øsløs. Det var Christian Ehrenfried Lund, der var overbevist grundtvigianer og oven i købet bror til Rasmus Lund, der som bekendt blev den første frimenighedspræst i Danmark, i Øster Jølby på Mors. Pastor Lund besøgte ofte Jørgen Ravn, der var en af de nærmeste naboer til præstegården, så han har helt sikkert også påvirket den unge Dres i åndelig retning, og ca. 1870 var det pastor Lund, der konfirmerede ham. I sine unge dage var Andreas Ravn et par gange på højskole, bl.a. Stenum Højskole i Vendsyssel, og han fik lyst til at blive grundtvigiansk

Andreas Ravn og hustru Maren Mikkelsdatter Hummelshøj.

lægprædikant. Men kort tid efter fik Andreas andet at tænke på, da faderen afgik ved døden i 1875.

Inger Pedersdatter drev gården videre med sønnen som bestyrer, og han stod nu pludselig med ansvaret for driften af den store gård. I starten gik han ind til sin nye opgave med stor entusiasme. Men efterhånden vendte lysten til at forkynde Guds ord for andre tilbage med fornyet styrke, også efter at han selv havde overtaget gården 1882 og havde giftet sig med Maren Mikkelsdatter Hummelshøj, der var født i Villerslev.

I sognet var der også sket en hel del på det åndelige område. Pastor Lund havde et svagt helbred, så fra 1877 var han tvunget til at holde kapellan, og på denne måde kom Søren An-

ker-Møller til den egn, han senere som frimenighedspræst i Klim og på Hannæs, kom til at præge såvel åndeligt som verdsligt i en menneskealder. Anker-Møller var født i Harboøre 1850 som søn af en præst, og han var, allerede da han kom til Øsløs, stærkt præget af de grundtvigske tanker, og forståeligt nok kom den unge gårdbestyrer og den unge præst godt ud af det med hinanden. I 1883 tog pastor Lund sin afsked, og der var mange, der arbejdede for, at Søren Anker-Møller skulle være hans afløser, heriblandt Andreas Ravn, men en kreds af grundtvigianere fra Klim kom dem i forkøbet, og han sagde ja til at blive frimenighedspræst for dem med ordene: »Hvis I tør, så tør jeg også«. Han blev i sit embede til 1925 og døde 1929.

Lægprædikanten og foredragsholderen

I stedet blev det en anden grundtvigianer, Vilhelm Thomsen (1849-1909), der afløste pastor Lund som sognepræst i Øsløs-Vesløs-Arup (se årbogen 2006). Alligevel blev der dannet en frimenighed på Hannæs, hvor Søren Anker-Møller også var præst. Der blev afholdt gudstjenester skiftevis i Tømmerby Friskole og i Vesløs Samlingshus, som frimenigheden opførte 1883. Her afholdt man ofte møder med talere og prædikanter fra hele landet, og en af disse var Andreas Ravn, der oftere og oftere lod sin røst høre, både som foredragsholder og prædikant. Efterhånden blev han ret efterspurgt som taler i Thy, på Mors og i Hanherred. I 1883 blev der dannet en friskolekreds i Øsløs, og også her var han en af initiativtagerne, og 1892 kunne kredsen holde indvielse på deres helt nye skolebygning. Andreas Ravn var stadig meget væk fra hjemmet på grund af sit omfattende religiøse arbejde, til trods for at børneflokkene voksede, og det hyppige fravær gik ud over gårdens drift. Det bragte ham ofte i økonomiske vanskeligheder, som han dog altid klarede sig ud af. Han blev i 1898 formand for Kirkeligt Samfund for Hannæs og senere også formand for samfundet i hele Hanherred. Udover sine mange møder brugte han mange timer på at opsøge døende og syge mennesker for at trøste dem med Guds ord. Ifølge lokalhistorikeren lærer J. C. Jacobsen, Øsløs, gik der mange historier om disse besøg, en af dem gik ud på, at han midt i arbejdet ofte hørte stemmer, der kaldte på ham, og så vidste han, at så måtte han afsted for at hjælpe vedkommende. Men det er klart, at der omkring en person, der beskæftiger sig med den slags ting, vil opstå myter og historier. Der er dog ingen tvivl om, at Andreas Ravn med sine hjemmebesøg har haft stor betydning for mange mennesker, ikke bare åndeligt men også socialt. Ifølge J.C.

Jacobsen var hans store fejl som taler og forkynder, at han havde svært ved at tilrettelægge sit stof på en måde, så det ikke blev for uklart og langtrukket.

Skribenten og digteren

Udover sine taler og prædikener skrev han en del læserbreve og indlæg til Thisted Amts Tidende, hvortil han i mange år også var meddeler. Men her var emnerne så godt som aldrig af åndelig karakter. Han skrev bl.a. om fællesmejerier contra andelsmejerier, hvor han i flere læserbreve argumenterer kraftigt for opførelsen af et andelsmejeri på Hannæs. Dette sker så tidligt som i 1887, kort tid efter oprettelsen af det første andelsmejeri i Danmark. Det første andelsmejeri på Hannæs blev oprettet 1896 i Tømmerby og havde leverandører fra alle 5 sogne på halvøen. I forbindelse med kommunevalget 1888 var der en heftig debat om hvorvidt man skulle have en fattiggård på Sydhannæs, og Andreas Ravn havde flere skarpe indlæg imod fattiggårde. Et af dem afsluttede han på følgende måde: *»Det har aldrig været Guds mening at bygge steder, hvor syge, fattige og gamle mennesker behandles usselt, skændigt og nedværdigende. Og det bliver de i landets alt for mange fattiggårde«*. Der blev aldrig oprettet en fattiggård på Sydhannæs. – Han var også lejlighedsdigter og skrev i årenes løb mange sange til begravelser, familiefester og folkelige møder. Ifølge J. C. Jacobsen var en sang, han skrev til genforeningsfesten på Helledis i Vesløs i 1920, en af hans bedste. Desværre er ingen af hans sange bevaret for eftertiden.

Foreningsmanden

Andreas Ravn involverede sig også meget i egen kulturliv, og han var en af initiativtagerne til oprettelsen af Øsløs Afholdsforening i 1885 (se årbogen 2006), hvor han sad i bestyrelsen

i mange år. Også husflidssagen havde hans store interesse, og i 1892 blev han medlem af den første bestyrelse for den nystiftede Øsløs Husflidsforening, der havde til huse i den nye friskole, som han også sad i bestyrelsen for i en lang årrække. I 1907-08 var han formand for husflidsforeningen, og i forbindelse med den årlige husflidsudstilling, der markerede afslutningen på vinterens arbejde, var han ofte en af talerne. I årene omkring 1900 skete der meget på det kulturelle område i sognet, idet der blev dannet flere foreninger, bl.a. en foredragsforening og en husmandsforening.

I 1909 blev Øsløs Forsamlingshus bygget, og det betød meget for egnens foreningsliv. Huset, der kostede ca. 3500 kroner at bygge, blev rejst ved hjælp af aktietegning. I første omgang blev der tegnet 187 aktionærer. Der kunne tegnes aktier på 1 og 5 kroner, og selvfølgelig tegnede Andreas Ravn sig også for et beløb. Ved indvielsesfesten, der blev afholdt 29. oktober 1909, blev der holdt taler af Søren Anker-Møller, lærer Niels Sodborg, Vesløs, og

Pastor Søren Anker-Møller.

Andreas Ravn, der havde det fromme ønske, at huset ikke måtte blive misbrugt, altså ikke til druk og kortspil. Dette fromme ønske er ikke altid blevet opfyldt i de næsten 100 år, huset har eksisteret. Ved husets første generalforsamling blev Andreas Ravn valgt som den ene af husets to revisorer. Afholdsforeningen og skyttekredsen afholdt i fællesskab fra 1886 i mange år en stor Afholds- og Skyttefest årligt, der ofte samlede fra 600-800 mennesker, for at høre talere fra hele landet, der havde både politiske, litterære og religiøse emner på tapetet. Andreas Ravn var med til at tilrettelægge disse møder, han skrev også sange til dem, og endelig var det ofte ham, der bød den store forsamling velkommen med en bøn og et par velvalgte ord. Festen afholdtes på Højbjerg, der ligger på sognegrænsen mellem Øsløs og Vesløs.

Frimenigheden og folkekirken

Andreas Ravn havde en tæt tilknytning til frimenigheden og dens præst, Søren Anker-Møller, som han havde et nært venskab med resten af sit liv, men på trods af det var han stadig medlem af folkekirken, og det skyldes selvfølgelig, at sognepræsten også var grundtvigianer. Da frimenigheden omsider fik sin egen kirke i Vesløs i 1911, var Andreas Ravn da også en af dem, der tog ordet ved den efterfølgende sammenkomst på Vesløs Afholdskro ved indvielsen, hvor han ønskede Gud og menigheden tillykke med den smukke kirke.

Familiemennesket og landmanden

Som allerede nævnt var han ofte væk fra hjemmet. Det betød dog ikke, at han ikke også havde tid til at være sammen med sin fami-

lie. Dagen blev altid indledt og afsluttet med en lille andagt, hvor hele familien deltog. Ved folketællingen 1890 var der følgende beboere i gården:

Andreas Jørgensen Ravn, 35 år, gift, født i Øsløs, husfader, gårdejer i Øsløs

Maren Mikkelsen Hummelshøj, 37 år, gift, født i Villerslev, husmoder, Øsløs

Gudrun Ravn, 7 år, ugift, født i Øsløs, barn, Øsløs

Signe Ravn, 6 år, ugift, født i Øsløs, barn, Øsløs

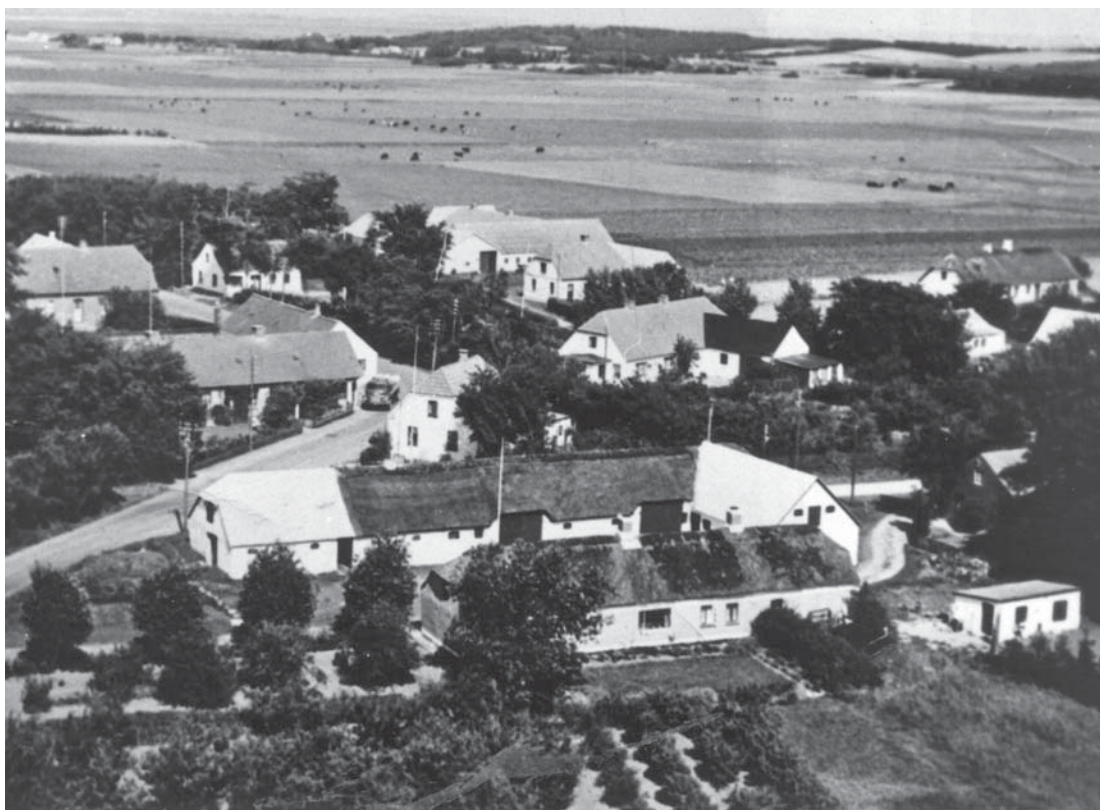
Stefan Ravn, 5 år, ugift, født i Øsløs, barn, Øsløs

Dagmar Ravn, 2 år, ugift, født i Øsløs, barn, Øsløs

Jørgen Ravn, under 1 år den 31. maj, ugift, født i Øsløs, barn, Øsløs

Alle var medlemmer af folkekirken. I 1896 fødtes sønnen Johannes Ravn, der i 1925 overtog det husmandssted, som forældrene købte 1918.

Et barnebarn har fortalt, at Andreas altid gav sig tid til at snakke og lege med sine børn, hvilket bestemt ikke var almindeligt blandt fædre dengang. Landbruget blev også passet nogenlunde, bl.a. ved hjælp af hans kone og børnene samt et par ældre daglejere fra byen. Desuden læste han en del bøger om moderne landbrug for at følge med i de nyeste landvindinger indenfor faget. Men nogen stor landmand var han ikke. I 1918 solgte han gården

Andreas Ravns trelængede gård ved Øsløs. Luftfoto ca. 1950.

til sønnen Jørgen Ravn, der drev den til 1953, hvor sønnen Tage Ravn overtog den og drev den i en menneskealder. I dag er gården ikke længere i slægtens eje, og det er kun jorden, der dyrkes, mens bygningerne lejes ud.

De sidste år

Andreas og Maren Ravn købte i stedet et husmandssted, der lå tæt ved gården, og her levede Dres Ravn sine sidste år. Han gik stadigvæk på besøg hos syge og gamle, der trængte til et par

trøstende ord, og han skrev sange til passende lejligheder. Han døde 1925 og ligger sammen med sin hustru, der døde få år senere, begravet på Øsløs Kirkegård. Et langt og virksomt liv på jord var slut.

Ingvard Jakobsen

Født 1957. Læreruddannelse. Forfatter til flere lokalhistoriske artikler og bøger.

Kilder:

J. C. Jacobsen: Øsløs Sogns Historie, upubliceret, Thisted Museum.

Ingvard Jakobsen: Gårde og huse i Øsløs Sogn, upubliceret, Lokalhistorisk Forening for Sydhannæs arkiv, Vesløs.

Ellen Amtoft Gregersen & Ingvard Jakobsen: Hannæs folk og egn, 1995.

Bent Rolighed: En fri menighed, 1983.

Johan Skjoldborg: Min mindebog, barndommens dage, 1934.

Artikler fra Thisted Amts Tidende.

Billederne er udlånt af Lokalhistorisk Forening for Sydhannæs.